

מראי מקומות- קידושין י"ד

משום דין ערוה, דלפי הבנתו בהרשב"א פקע דין ערוה שלה מיד עם נפילתה, ועדיין צ"ע בזה.]

(ג) **בחליצה מנלן- פרש"י**, דחלוצה מותרת להנשא, דלמא מצות חליצה הוא דרמא רחמנא עלה, ולעולם לא משתריא. ויש לעי', למסקנת הגמ' דחליצה מתירה לשוק, האם יש ג"כ מצוה, דהיינו דמלבד מה דהחליצה מתירה יש ג"כ מצוה, או דלמא למסקנא הוי רק מתיר, דהיינו דאם אינה רוצה (או אינה יכולה) להנשא, אז אין מצוה מוטל עלי' לעשות חליצה, והוי כמו מצות כתיבת גט, דהוי מצוה רק באופן שרוצה לגרש אשתו. וכ' **החכם צבי** (סי' א') דלמסקנא הוי רק מתיר ואינו מצוה. אולם ע' **במרומי שדה** כאן דאף למסקנא אי"ז היתר בעלמא, אלא מצוה ג"כ שמוטל עליה, וע"ש שכ' בזה ליישב קו' המהרש"א כאן.

(ד) **אלא מה לאשת איש שכן אוסרה מתירה, א"ר אשי, הא נמי אוסרה מתירה- ביאר המהרש"א**, דס"ל להמקשן דאין דומה בעלה להיבם, דבעלה אוסרה ע"י מעשיו, והיבם אוסרה רק ע"י מעשה אחיו, ור' אשי ס"ל דכיון דמ"מ ביבם נמי הוא אוסרה, דאי לאו יבם היתה מותרת לשוק, א"כ גם זה נחשב אוסרה מתירה. ובאתון דאורייתא (כלל ח', ד"ה והנה [ב']) כ' דס"ל להמקשן דאיסור יבמה לשוק הוא מכח הבעל, דנחשב דעדיין יש עלי' אישות הבעל, והיבם הוא המתיר, ולכן אין אוסרה מתירה. ור' אשי חידש דיבם הוא האוסר ולא הבעל, ואיסור חדש הוא מכח אישות היבם.

(ה) **וכל היכא דאיכא עיכובא לא דרשי ק"ו- לכאו' קו' הגמ' תמוה**, ודאי כל היכא דכתיב עיכובא לא דרשי ק"ו, ומ"ש מהא דכתיב מיעוטא לקמן ד"לה ולא ליבמה", דלא אמרי' דאחר שכתוב מיעוטא עדיין שייך לילף הק"ו. וכ' המהר"ם דכוונת הגמ' הוא דאם רק משום עיכובא, היינו שפיר אמרי' הק"ו, ומוקמי' העיכוב כלפי דינים אחרים, ולכן קמ"ל מיעוטא על דבר זה גופא.

(א) **ואימא לכולה מילתא כאשה- הק' התוס' הרא"ש**, אם אמת הוא דלכולה מילתא היא כאשה, א"כ למה צריך לכתוב יבמה יבא עליה, ליכתוב יבמה יקחנה לו לאשה, וממילא הרי היא כאשתו לכל דבר. ותי' דאי כ' הכי, ה"א דביאה אינו עושה אלא אירוסין, וכמו ביאה דאשה (דהכי קיי"ל), קמ"ל קרא דבביאה קנה אותה לגמרי, ולכן כ' יבמה יבא עליה קודם קיחה, לומר דביאה מהני לקנותה לגמרי, ומדכתי' לאשה, גמרי' דלכל מילי הוא כאשה, דאף כסף ושטר גומרים בה, דאין לחלק בקניני יבמה.

(ב) **ואין כסף ושטר גומרים בה- הק' הפני יהושע**, מהכ"ת לדרוש מכאן דאין כסף ושטר מהני כלל מן התורה, אולי הם מהני לעשותה ארוסה, רק דאין גומרינ כביאה. ויש לבאר קו' ע"פ דברי תוס' הרא"ש הנ"ל, דמסברא לא הי' מקום לחלק בין קניני ההיות, וא"כ כמו דביאה גומר בה, ה"א דגם כסף ושטר גומרים בה, וא"כ מהכ"ת דהמיעוט הוא לגמרי, והניח דיש ליישב. וכ' המקנה דמבואר לקמן (סז:), ע' בדבריו לראיתו) דכל זמן שלא יבמה הרי היא לענין אשת אח כערוה גמורה, ואין קידושין תופסין בה, ורק ע"י יבום היא מותרת לו (ולכן צריך קרא רק לומר שאין כסף ושטר גומרים בה כביאה, וממילא כיון שלא קיים דין יבום, כיון דלא קנאה לגמרי, ממילא קידושין אינן חלין, דשוב הו"ל ערוה גמורה). אולם ע' **באבני מלואים** (קע"ד, א') שהביא מהרשב"א (יבמות מ"א) אהא דאי' התם דהיכא דנשא היבם אחות זקוקתו, ושוב מתה אשתו, דהדין אז דחוזרת יבמתו להתירה, וכ' הרשב"א דאין הכוונה ששוב היא זקוקה לו, אלא דכיון דהותרה לו בשעת נפילה שוב א"א לאסור בה משום אשת אח. וכ' האבנ"מ, דלפ"ז נמצא דלאחר מיתת אחותה, שפיר יכול היבם לקדשה בכסף ושטר, דדוקא כשהיתה זקוקה לו אמרה תורה דדוקא נקנית בביאה ולא בכסף ושטר, אבל היכא שהיא רק מותרת, ואין לה זיקה, שפיר מהני כסף ושטר. ונמדבריו משמע דרק גז"כ הוא דלא מהני כסף ושטר כל זמן שהיא זקוקה, ולא

לפחות מו' שנים הרי הוא נחשב לשכיר, וע"ז הק' המל"מ, דא"כ מי שגנב שנה א' קודם יובל לא יהי' נמכר, משום דונמכר כתיב, ולא ונשכר, ולפי המהרי"ט אין זה אלא שכירות. ומבואר מדברי המל"מ דס"ל דלא כהמשך חכמה, ואין יובל אפקעתא דרחמנא, אלא מכירה לזמן הוא.

(ט) **הנרצע נקנה ברציעה-** חקר בשיעורי ר' שמואל (קנד), האם דין רציעה הוא הפקעה על הדין יציאה של שש, או דלמא הוי קנין חדש, אלא דחידש התורה דיכול להיות נקנה אף דעדיין עבד הוא. וביאר, דבאמת יש לחקור ביציאת שש גופא, האם הביאור הוא דנמכר רק לשש שנים, או דלמא בעצם נמכר לעולם, אלא שיש דין יציאה של שש שנים, והוי כמו אפקעתא דרחמנא (כמו דחקרנו לעיל לענין יובל). וא"כ, ביאר הגר"ש דאם אמרי' דקנין שש מוגבל לו' שנים, א"כ ודאי צ"ל דרציעה הוי קנין חדש, דבלא"ה איך נקנה לעולם. אבל אם יציאת שש הוא דין יציאה, א"כ שפיר י"ל דרק בטל התורה היציאה של שש, וא"כ נמצא דנשאר עבד כדמעיקרא.

(י) **וקונה עצמו ביובל ובמיתת האדון- ע' בתוס' רי"ד לקמן (כא:),** שהביא מר"ת שהעיר, למה לא הביא הגמ' גם דקונה עצמו בגרעון כסף. וכ' דכיון דנרצע לא נקנה בכסף, לכן אין שייך בו גרעון כסף [ולכאור' משמע דס"ל לר"ת דרציעה קנין חדש הוא, ע' לעיל]. ולכן כ' דגם אם ע"ע נקנה בשטר בלא כסף, הדין הוא דאין שייך בו גרעון כסף. וחולק עליו התורי"ד, דתנן ע"ע נקנה בכסף ובשטר, וקונה עצמו בגרעון כסף, ואם הי' קאי הא דגרעון כסף רק על קנין כסף, הול"ל דהנקנה בכסף יוצא בגרעון כסף. אלא לעולם אף אם נקנה בשטר יוצא בגרעון כסף, ולא רק היכא דנתן להמוכר דמי העבד, דשפיר שייך בו גרעון כסף, אלא אפי' הקנה לו האב בתו בשטר מתנה, ולא רצה האב לקבל ממנו דמים, מ"מ יוצאה בגרעון כסף [ולכאור' בכה"ג שלא הי' שום פרעון כסף מעיקרא, צריך לאמוד שויות עבודתה, ולגרע מזה]. ומה דנרצע אינו יוצא בגרעון כסף, היינו משום דקנסה אותו התורה שלא לצאת עד היובל, וא"כ אינו יוצא בגרעון כסף. [ולכאור' יוצא דאף אינו יוצא בשטר, ומוזה הטעם, משום דהקפיד התורה שיעבוד עד היובל, אבל לשי' ר"ת יוצא בשטר, ומה דלא הזכיר

(ו) **עבד עברי נקנה בכסף- ע' בכסף משנה** (עבדים ד', ג') שהעיר על מה שהרמב"ם לא כ' הדין דצריך יותר מפרוטה לקנין אלא באמה עברי' דוקא, ולא בע"ע, ולכאור' נלמדים זה מזה, ולמה לא יהי' הדין כן בע"ע ג"כ. וכ' דאולי י"ל דס"ל להרמב"ם דיכול ללמוד הקנין כסף בע"ע מהא דוכי תשיג, וא"כ יהי' נלמד מע"ע הנמכר לגוי, ולגביו הרי אין דין שצריך להיות נקנית בכסף יותר מפרוטה, וא"כ י"ל דה"ה ע"ע הנמכר לישראל כן. וע"ש בלחם משנה מש"כ בביאור דבריו.

(ז) **בכסף ובשטר- יש לעי',** במכרוהו ב"ד מי כותב השטר, ומי קיבל הכסף. וע' בשיעורי ר' שמואל (קמ"ג) שהביא מהמאירי דהנתינת כסף הוא להנגנב, ועכ"ז כתיבת השטר הוא ע"י ב"ד. וביאר ר' שמואל, דודאי אין לב"ד שום בעלות של ממונות בהעבד, אלא שיש להם כח ההקנאה, ולזאת הם כותבים השטר. ומה שהנגנב מקבל הכסף, ביאר הגר"ש שנתחדש כאן גדר חדש בקנין כסף, דהיינו, דכיון דקבע התורה שיהי' נמכר כדי לשלם הגניבה להנגנב, ממילא כשהוא נותן דמים להנגנב הרי נתן את הדמים למי שצריך לקבל את הדמים, וזהו ג"כ בכלל קנין כסף, דכשנתנו הדמים למי שצריך לקבלם הרי"ז קונה מדין קנין כסף.

(ח) **וקונה עצמו בשנים וביובל- ע' במשך חכמה** (פ' משפטים, על הפסוק ועבדו לעולם) דחקר במי שנמכר לשש פחות מו' שנים קודם יובל, וקודם שבא יובל בטל היובלות (כמו שנעשה ע"י גלות עשרת השבטים), האם אמרי' דלא הי' נמכר אלא עד היובל, וא"כ אפי' אם אין כאן יובל בפועל, הרי לא הי' נמכר לטפי מזה, או דלמא יובל הוא אפקעתא דרחמנא, ובעצם נמכר לשש שנים (וע' לקמן, דגם כלפי יציאת שש יש להסתפק כע"ז), אלא דיכול היובל להפקיע עבודתו. וכ' דמפשטות לשון הפסוק בנרצע "ועבדו לעולם", משמע דבאמת צריך לעבדו לעולם (כל חיי האדון), אלא דיכול היובל להפקיע עבודתו, ומשמע דס"ל דנרצע ונמכר לשש שאלה א' הוא. וע' במשנה למלך (עבדים ב', ג') שהביא מש"כ המהרי"ט, דמי שנמכר

(עבדים ב', ג'), שהביא מה שהק' המהרי"ט על הריטב"א, דאיך שייך לומר דנמכר לפחות מו' שנים, א"כ אי"ז עבד אלא שכיר. ותמה עליו המשל"מ, אטו מי שהשכיר עצמו לשש שנים דין עבד יש לו, ואינו יכול לחזור בחצי יום, ויהי' מוזהר עמו במאכל ובמשתה, וכו'. אלא ודאי זה אינו, אלא דעבד הוא מוכר עצמו קנין הגוף, ובין פחות משש ובין שש הדין כן, ומי שהשכיר עצמו להיות שכיר, בין פחות ובין יתר על שש, הרי שכיר הוא ואינו עבד, ע"ש עוד בזה.

(ג) **מכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית-פרש"י**, "שיהו לו ולדות הימנה". וכע"ז כ' הרמב"ם (עבדים ג', ג'), "מי שמכרוהו ב"ד יש לרבו ליתן לו ש"כ... וכופהו ע"ז כדי שיליך לו ממנה עבדים וכו'". [אולם יש לדחות קצת, דאולי ס"ל להרמב"ם דרוק תפ"י הוא היכא דיכול להוליד, אבל אולי ההיתר הוא בכל אופן]. ובאמת ע' בקובץ הערות (נ"ז, ב') שנקט דאין ע"ע מותר בש"כ אלא באופן שיהי' הולדות לרבו, אבל אם יהי' הולדות לאחר (למשל, אם הי' הש"כ של אחר), או אם היא עקרה, בכה"ג אין היתר בש"כ. וע' במשנה למלך (שם, בסופו) שכ' "ודע, שמוהרי"ט [המהרי"ט] בחדושו דף ט"ל נסתפק במכרוהו ב"ד שלא מסר לו רבו שפחה, אם הוא מותר, ולא הכריע". וכל זה רק בדעת רש"י וסיעתי' דס"ל דמקום שלא יהי' לו ולדות ממנה אין היתר, וביאר הקובץ הערות (שם), דס"ל דהגדר של ההיתר לש"כ הוא משום עבודת רבו, וכל היכא דאי"ז עבודת רבו, אין היתר (ולפ"ז שפיר יש להבין איך יהי' ספק היכא דלא מסר לו רבו). אולם דעת הריטב"א לקמן (טז). הוא דאפי' היכא דהפקיר ע"ע עדיין צריך גט שחרור כדי לאוסרו בשפחה, וא"כ מוכח דכל זמן שיש לו עדיין דין ע"ע, שפיר מותר בש"כ, ואינו מדין עבדות, אלא מדין קנין איסור שיש לרבו בו. ולכאור' אזלי בזה לשיטתייהו, דבמוכר עצמו אי' לקמן מח' אם רבו מוסר לו ש"כ, ולפי הת"ק דאין מוסר לו ש"כ, כ' רש"י דאסורה לו. וכן הוא שי' הרמב"ם (שם) דאסור בש"כ ככל ישראל. אבל הריטב"א כאן הביא שי' זו וחולק עליו, דכיון שיש לרבו בו קנין איסור, א"כ מותר הוא בש"כ.

(יא) **מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה-פרש"י**, דמדגרעת פדיונה, מסתמא בכסף קנאה. והק' הרשב"א, ודלמא בשטר קנאה ונתן הכסף בתורת דמים, ומדמיה הוא מגרעת ויוצאה (ומשמע דרש"י ס"ל דאין שייך גרעון כסף אלא מכסף קנין). ופי' בשם ר"ת, דביאור הגמ' הוא דכשם שקונה עצמה בכסף, כך נקנית בכסף. וכבר תמה המשנה למלך (עבדים ג', ז') דהא הביא התוס' רי"ד לקמן (כא :) מר"ת שהביא ראי' מסוגיין דבאמת אין דין גרעון כסף אלא היכא שקנה בכסף, וכקו' הרשב"א, ולפי מה שהביא הרשב"א מר"ת ליישב, אין מכאן ראי' כלל, והניח בקו'. וע' בחי' ר' ארי' לייב (א', ל"א) באריכות בביאור שי' ר"ת. וע' במהר"ם מש"כ בישוב דברי רש"י, ובשיעורי ר' שמואל (קנ"ה) במה שהעיר עליו.

(יב) **המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש-פרש"י**, אם התנה לימכר לעשר שנים. ודייק הריטב"א מדברי רש"י, דאם מוכר עצמו סתמא, הרי הוא נמכר לשש, ורק אם התנה למכור עצמו ליותר מזה, יכול להוציאו מן הסתמא. אולם הריטב"א פי' דאין שום סתמא במוכר עצמו, וכוונת הגמ' הוא דיכול למכור עצמו בין לשש, דהיינו בפירוש, ובין ליתר על שש, ואף לפחות לשש יכול למכור עצמו. וע' בשיעורי ר' שמואל (קנ) שהביא מח' איך להבין דעת רש"י, דהמהרי"ט הבין דמה דסתמא הוא לשש הוא משום שיש דין יציאה לשש אף למוכר עצמו, וא"כ רק היכא דמוכר עצמו לטפי מזה אינו יוצא בשש. אבל המלבי"ם (שמות כ"א, ב') הבין שכוונת רש"י הוא דמסתמא דעתו כן, שיהי' נמכר לשנים הקצובים לעבד הנמכר. והביא ר' שמואל (קנ"א) מהאבן האזל (עבדים ב', ז') שהביא מהגר"א קוטלר דלפי רש"י גם אינו יכול למכור עצמו לפחות מו' שנים, דהא גם אצל מוכר עצמו נאמר הדין שש, אלא דנתמעט רק מדין יתר על שש, אבל הדין שש עדיין במקומו עומדת (וזהו על דרך המהרי"ט). אבל המלבי"ם כ' (לשיטתו) דגם לפחות מו' שנים יכול למכור, שהרי הכל תלוי בדעתו. וע"ע במשנה למלך